

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ
ระหว่างประเทศ
(องค์การมหาชน)

ปักสดดั่งกริ่งไหม

งานปักโบราณที่ใกล้สูญหาย

งานปักสะดะดิงกริงไหม เป็นงานศิลปหัตถกรรมไทยแขนงหนึ่ง ที่แสดงถึงหน้าที่ของสตรีในสังคมไทยในสมัยก่อน ที่ถือว่า สตรีเป็นช่างทำหลังจะต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน มีหน้าที่ในการทำงานบ้านงานเรือน เช่น ดูแลบ้าน ทำความสะอาด ทำอาหาร และดูแลงานเย็บ ปัก ถัก ร้อย ในครอบครัว เปรียบเสมือนบทบาทสำคัญของสตรีไทยที่ได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เกิด ดังปรากฏใน บทประพันธ์มากมายที่ใช้สอนในเรื่องบทบาทหน้าที่ของสตรีไทย

ในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ประพันธ์ไว้ว่า

ข้อที่สองนั้นทางช่างประดิษฐ์
สรรพลึงขึ้นชื่อฝีมือตน
ควรจะเพียรเรียนรู้อย่าอยู่เปล่า
ยามธุระจะใช้ทำได้พอ
ด้วยความรู้รู้ไว้มิใช่ว่า
ถึงจะมีเงินทองไม่ต้องคลำ
ก็มีคุณจุนเจือเหมือนเกลือชาติ
เพื่อวิชาสารพัดหัตถการ

หัตถกิจเย็บปักเป็นมรรคผล
ตลอดจนหักฝ้ายทำด้ายปอ
เป็นงานเบาถึงหญิงจริงจริงหนอ
ไม่ต้องจ้อจางวานชาวบ้านเขา
เอาใส่บาแบกหามเลยงามขำ
ไว้แนะนำวิชาเป็นอาจารย์
ให้สามารถรู้จักโดยพิสดาร
แม่ไพศาลฟุ้งเฟื่องในเมืองไทย

งานปักสะดะดิงกริงไหมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่รุ่งเรืองที่สุด ด้วยความสามารถในการเย็บ ปัก ถัก ร้อย จนสามารถสร้างชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก ด้วยทักษะฝีมือของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ในการปักผ้าที่มีความวิจิตร งดงามจนผลงานการปักผ้าของท่านได้รังสรรค์ที่หนึ่งของโลก เมื่อถูกนำไปประกวดที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในสมัยประธานาธิบดี ลินคอล์น ด้วยผลงานปักผ้าที่มีความประณีตหาใครเทียบเท่าและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวจนสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับสตรีไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับโลกได้

ในอดีตงานปักสะดะดิงกริงไหม ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้ในงานราชสำนักเท่านั้น เช่น เครื่องทรง เครื่องใช้ และเครื่องแต่งกายนาฏศิลป์ชั้นสูง เป็นต้น งานปักสะดะดิงกริงไหมที่ถูกนำมาใช้ เพื่อเป็นการเติมเต็มองค์ประกอบของสิ่งของเครื่องใช้ให้มีความสมบูรณ์แบบตามหลักจรรยาบรรณโบราณที่ได้รับการสืบทอดส่งต่อกันมานานับหลายร้อยปีจนถึงในปัจจุบัน

คุณค่า ความสำคัญ ทางวัฒนธรรมของงานปักสดดั่งกรังใหม่

ในอดีต ความเป็นสตรีต้องเพียรพยายามแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการทำอาหาร งานบ้านงานเรือนและงานเย็บ ปัก ถัก ร้อย อยู่เสมอ อันเปรียบกับเป็นหน้าที่สำคัญที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตภายใต้ครัวเรือน เมื่อได้แต่งงานหรือออกเรือนไปจะได้นำความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาตั้งแต่ในเยาว์วัยมาใช้สำหรับการปรนนิบัติดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว ทั้งในเรื่องการทำอาหาร การกินและงานฝีมือโดยเฉพาะงานเย็บ ปัก ถัก ร้อย จัดทำข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในครัวเรือน ดังนั้นความสวยงามแค่เพียงรูปร่าง อาจไม่พอสำหรับสุภาพสตรีในบุคสมัยนั้น การมีความรู้ ความสามารถ ที่ได้ถูกถ่ายทอดออกมาจะเป็นตัวกำหนดคุณค่าของสตรีผู้นั้น

ในอดีตการที่ผู้ชายจะเลือกสตรีมาเป็นคู่ครองนั้นจะต้องพิจารณาจากฝีมือการทำอาหารและงานบ้านงานเรือน การเย็บ ปัก ถัก ร้อย ถ้าสตรีใดไม่มีฝีมือการทำอาหารหรือไม่เก่งงานบ้านงานเรือน จะไม่มีชายใดหมายปอง เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงความไม่เอาไหน เกียจคร้าน ไร้ซึ่งคุณสมบัติของสตรีที่ดี ดังนั้นงานเย็บปักถัก ร้อย หรืองานปักสดดั่งกรังใหม่จึงมีความผูกพันอยู่ในวิถีชีวิตสตรีไทยมายาวนานนับหลายร้อยปีมาแล้ว

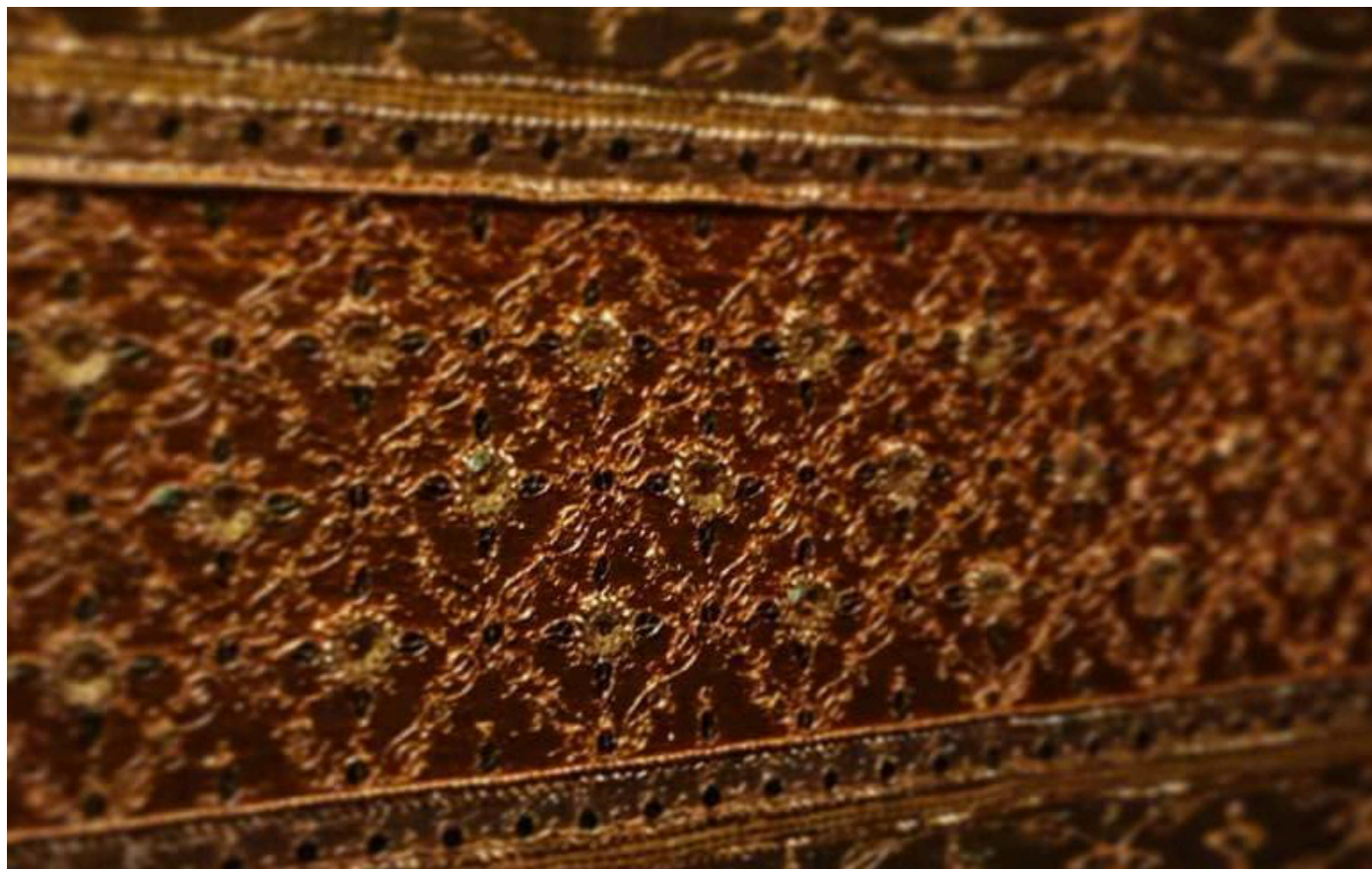
งานปักสดดั่งกรังใหม่ จึงมีความสำคัญกับเครื่องแต่งกายของคนไทยมาตั้งแต่สมัยอดีต เป็นเหมือนเครื่องบ่งบอกถึงชนชั้นและสถานะทางสังคม สังเกตได้จากเครื่องแต่งของชนชั้นพระมหากษัตริย์หรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่ จะสวมใส่เครื่องแต่งกายที่ประดับประดาด้วยการปัก เย็บ ด้วยเส้นไหม แล่งเงิน แล่งทอง หรือปักแมลงทับ ตกแต่งด้วยเทคนิคการตัดเย็บชั้นสูง ให้ผืนผ้าเกิดความงดงาม ตระการตากว่า และมีความแตกต่างจากเครื่องแต่งกายของสามัญชนทั่วไปทั้งในเรื่องของลวดลายและวัสดุนำมาปัก เย็บล้วนมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

งานปักสดดั่งกรังใหม่ นิยมตกแต่งด้วยวัสดุราคาแพง เช่น ัญมณี แล่งเงิน แล่งทอง เส้นไหมน้อย ปักแมลงทับ ลูกบิด และพลอยสีชนิดต่าง ๆ เป็นต้น จึงต้องเป็นผู้มีกำลังทรัพย์ในการจัดหาวัสดุเหล่านี้มาใช้ งานปักสดดั่งกรังใหม่ส่วนมากจึงเป็นงานที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้งานในราชสำนัก หรือในผู้มีบรรดาศักดิ์ มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มความงดงามลงบนผืนผ้า ด้วยวิธีการปัก เย็บ แทนการทอผ้าและการพิมพ์ผ้า ลวดลายที่ปักจะมีมิติ มีลักษณะที่พุ่งออกมาจากผืนผ้าเล็กน้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของเส้นไหมที่ใช้ในการปัก ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้การประดับตกแต่งด้วยวัสดุที่มีราคาให้สมฐานะและสมพระเกียรติของผู้นำไปใช้ นิยมปักลงบนเครื่องนุ่งห่ม สิ่งของเครื่องใช้ และเครื่องแต่งกาย

งานปักสดดั่งกรังใหม่ จึงกลายเป็นงานที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเฉพาะกลุ่มชนชั้นสูง จึงเป็นสาเหตุให้องค์ความรู้ และช่างงานปักสดดั่งกรังใหม่ ถูกถ่ายทอดอยู่เพียงในราชสำนัก ไม่มีการจดบันทึก มีเพียงการสาธิตหรือปฏิบัติให้ชมเพื่อการเรียนรู้ และจดจำเทคนิควิธีการสืบทอดกันเรื่อยมา ด้วยกระบวนการที่ยากและซับซ้อนที่ต้องใช้เวลาในการฝึกฝนฝีมือเป็นระยะเวลานาน ทำให้ในปัจจุบันเหลือช่างที่ยังคงทำงานปักสดดั่งกรังใหม่ตามแบบโบราณราชประเพณีไทย คงเหลือไม่มากนัก หากไม่ได้รับการพัฒนาและสืบสานต่อ งานปักสดดั่งกรังใหม่อาจสูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทยได้ในอนาคต

เอกลักษณ์ทางกายภาพ และเอกลักษณ์
ที่โดดเด่นในงานปักสดดิ้งกรังใหม่

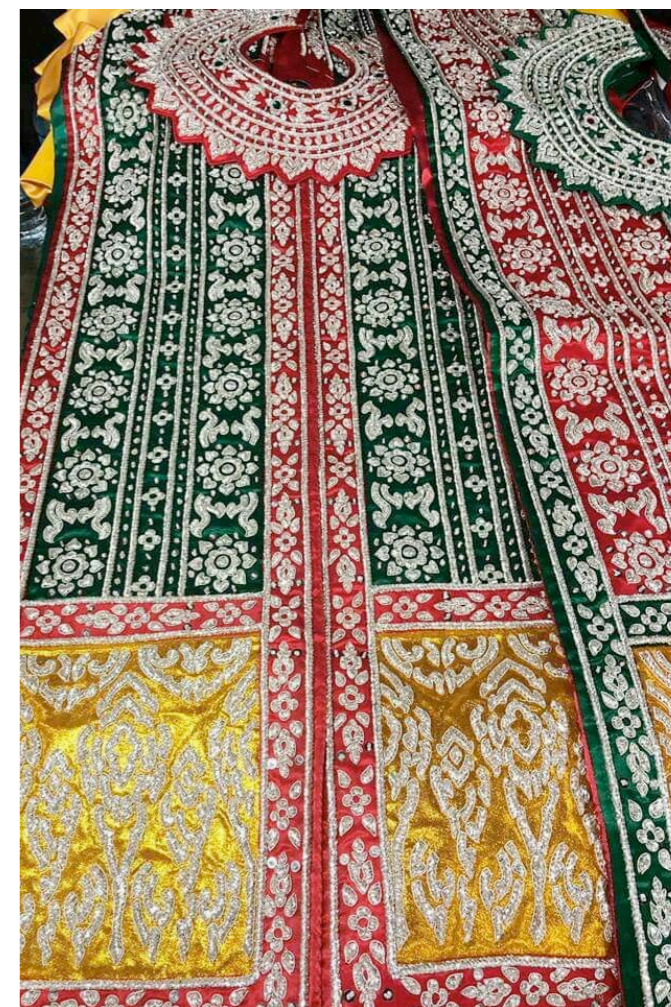

เอกลักษณ์ที่สำคัญของงานปักสดดิ้งกรังใหม่ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่ไม่ใช่แค่เพียงตอบสนองต่อประโยชน์การใช้สอยเพียงเท่านั้น แต่เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับข้าวของ เครื่องใช้และเครื่องแต่งกาย ให้เกิดเป็นความงดงาม น่าใช้ ผลงานแฝงไปด้วยความสามารถและทักษะความชำนาญของช่างที่ต้องใช้เวลาในการฝึกฝน เรียนรู้ และอดทน จึงจะสามารถทำชิ้นงานแต่ละชิ้นออกมาได้อย่างสมบูรณ์

การปักสดดิ้งกรังใหม่ตามแบบราชสำนัก มีขั้นตอนและวิธีการที่ละเอียดอ่อน ต่างจากงานปักทั่วไป เอกลักษณ์สำคัญอยู่ที่วิธีการปักของช่าง ที่จะต้องลงฝีเข็มทีละครั้งจนเกิดเป็นลวดลายขั้นตอนเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ไม่มีการจดบันทึก มีเพียงการจดจำจากการสาธิตและฝึกทำตามแบบผ้าผืนเก่าเท่านั้น

การปักชุดโขนละคร ก็ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในงานปักสดดิ้งกรังใหม่ ซึ่งจะมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้วยการปักตามแบบของตัวละครนั้น ๆ ส่วนลายที่ใช้ในการปักจะมีความแตกต่างกันไปตามชื่อของตัวละคร เช่น ลายกนก ใช้สำหรับพระลักษณ์ และพระราม ลายหน้าสิงห์ ใช้สำหรับทศกัณฐ์ เป็นต้น ลวดลายที่ปักได้ยากที่สุด คือ ลายหน้าสิงห์ ของทศกัณฐ์ เนื่องจากต้องปักให้ใบหน้ามีความคล้ายคลึงตัวสิงห์ให้มากที่สุด ด้วยการปักให้รายละเอียดคมชัด มีเขี้ยว มีฟันสีน้ำตาลดำ ให้สอดคล้องกับบทบาทตัวร้ายของทศกัณฐ์ในเรื่อง ซึ่งช่างปักต้องใช้ทักษะความชำนาญเป็นอย่างมากจึงจะสามารถปักออกมาได้ให้ได้รายละเอียดที่สวยงามลงตัว ลวดลายที่ปักได้ยากอีกลวดลายหนึ่ง คือ ลายผ้าห่มนางเป็นลวดลายที่ช่างปักต้องมีความรู้ด้านการเขียนลวดลายไทย จึงจะสามารถบังคับฝีเข็มให้อ่อนช้อยเสมือนกับการวาดลายเส้น อีกทั้งยังเป็นลวดลายที่ต้องใช้พื้นที่มากในการปัก ช่างปักจึงต้องมีทั้งทักษะฝีมือและความอดทนในการปักลวดลายให้แล้วเสร็จ

การปักพัสดราภรณ์ ก็มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ด้วยความประณีต และพิถีพิถันในการปักเย็บลวดลายตามแบบโบราณราชประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานนับหลายร้อยปี งานปักพัสดราภรณ์หรือเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเช่น เสื้อหรือฉลององค์ ในสมัยโบราณจะใช้สีคอกกลมผ้าด้านหน้าตลอด มีการต่อแขนเสื้อแบบต่อตรงและเสริมเป้าสี่เหลี่ยมตรงบริเวณใต้รักแร้ แต่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย ปักลวดลาย สำหรับตัวนางจะมีผ้าห่มนางโดยเฉพาะ

ลักษณะเป็นผ้าสไบแถบ ปักลวดลายตามความยาวของสไบเช่น ลายพุ่ม ลายกรวยเชิง ฯลฯ ปักลวดลายด้วยเทคนิคที่มีมาแต่โบราณด้วย ดิ้นข้อ ดิ้นมัน ดิ้นด้นด้าน ปักนมสาว ปักแล่ง ปักตาขุน เป็นต้น ด้วยกรรมวิธีที่หลากหลายช่างปักพัสดราภรณ์จึงต้องมีความรู้และความชำนาญเชิงช่างขั้นสูง จึงจะสามารถปักเย็บลวดลายเลียนแบบโบราณได้อย่างสมบูรณ์และงดงาม

การปักชอยแบบไทย เป็นอีกหนึ่งเทคนิคในงานปักสะตังกริ่งไหม เป็นการนำเส้นไหมน้อยมาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นลวดลายที่มีความวิจิตรงดงาม ราวกับภาพวาดหรือภาพถ่าย โดดเด่นด้วยความสวยงามสมจริงทั้งสีเส้นและเทคนิคการปักที่มีความละเอียดปักด้วยความถี่มากกว่าปกติจึงเกิดเป็นผลงานที่สวยงามดูมีชีวิตชีวา เส้นไหมแนบชิดติดกันจนไม่เห็นช่องว่างระหว่างเส้นไหม ในการปักผ้าแต่ละครั้งจะใช้เส้นไหมเพียงเส้นเดียวเพื่อให้ผลงานมีความประณีตมากจึงได้ภาพผลงานที่สวยงามมีความคล้ายกับภาพถ่ายหรือภาพวาดจิตรกรรม

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะเชิงช่าง และเทคนิค หรือขั้นตอน กระบวนการในงานปักสติงกริ่งไหม

การปักสติงกริ่งไหม เป็นงานที่แสดงออกถึงทักษะความชำนาญ และความประณีตของช่าง ที่บรรจงใช้สองมือในการปัก โดยใช้มือข้างหนึ่งอยู่ด้านบนและอีกข้างหนึ่งอยู่ด้านล่าง ใช้ทั้งสองมือคอยรับส่งเข็มให้สัมพันธ์กัน โดยในอดีตสติงที่ใช้จึงมีลักษณะเป็นสติงสี่เหลี่ยมผืนผ้าและดั่งกับพื้น เรียกว่า แม่สติง มีพื้นที่ในการปักลวดลายที่กว้าง และทำให้ผ้าที่ปักนั้นไม่เกิดรอยยับย่น ซึ่งแตกต่างจากสติงในปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นวงกลม พื้นที่ที่ครอบคลุมและจำกัด

การปักลวดลายให้เกิดความสวยงามลงบนผืนผ้า มีด้วยกันหลากหลายเทคนิค ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของช่างที่สั่งสมมา โดยมีเทคนิคและวิธีการปักผ้าที่มีการเรียนรู้สืบทอดกันมาตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การปักหมุน

ใช้ในการปักลวดลายบนพื้นที่เล็ก ๆ ด้วยวิธีการปักหมุนด้วยเชือก เส้นไหม เส้นฝ้าย หรือสำลี ให้ลวดลายหมุนขึ้น เติมนัด ช่วยให้ลวดลายดูมีมิติ สวยงาม โดยช่างปักต้องเลือกชนิดของดินให้เหมาะสมกับลวดลายที่ทำการปัก โดยใช้วิธีการปักทึบเดินเป็นเส้นเกลียว เพื่อเชื่อมรอยต่อระหว่างสีพื้นผ้ากับสีซิลิโคน และแบ่งช่องบรรจุตัวลายโดยลายที่นิยมนำมาปัก ได้แก่ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายประจำยาม ลายดอก ลายเถา ลายกนกเปลว ซึ่งอาจจะใช้ เลื่อมเพชร ลูกบิด ปักประดับเพิ่มเพื่อเสริมความงาม

2. การปักเดินเส้น

เป็นการปักเดินเส้นบริเวณขอบ หรือปักลวดลายที่ต้องการมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ช่างปักจะปักเดินเส้นในบริเวณขอบหลังจากที่ปักลวดลายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ด้วยการใช้เส้นไหมสีต่าง ๆ หรือ ดิ้นเงิน ดิ้นทอง

3. การปักทึบ

เป็นการนำเส้นไหมปักลงบนผืนผ้าให้เกิดเป็นลวดลายตามที่ได้ร่างแบบไว้ นิยมใช้ปักบนลวดลายที่ขนาดไม่ใหญ่มาก หากต้องการให้ลวดลายดูขึ้นมามากกว่าปกติ จะต้องปักหมุนด้านล่างก่อนแล้วจึงจะปักทึบลงไป เริ่มปักจากด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่ง ตามรูปร่างของลวดลายหรือปักแนวตรง ถ้าในพื้นที่ที่กว้างจะปักขึ้นลงด้วยฝีเข็มที่ละเส้น ๆ แล้วปักลงไปทีละเส้นต่อกันเพื่อเพิ่มความอ่อนช้อย เมื่อปักไหมแต่ละเส้นต่อ ๆ กัน เส้นไหมจะมีความละเอียดมากขึ้น ช่างปักจะไม่นิยมปักเส้นไหมในแนวขวาง เพราะทำให้ลวดลายดูไม่พลิ้วไหว ขาดความเป็นธรรมชาติ

4. การปักชอย

วิธีการคล้ายคลึงกับการปักทึบ ด้วยวิธีการปักไหมลงไปให้เต็ม ลวดลาย จะมีความแตกต่างกันตรงที่การปักชอยนั้นจะใช้กับ ลวดลายที่มีขนาดใหญ่และต้องการไล่สีเส้นของเส้นไหม โดยใช้ระยะ การเดินเข็มสั้น ๆ จากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง ปักแบบสั้นยาวสลับกัน ไป นิยมปักไล่สีเส้นไหมจากโทนอ่อนไปโทนเข้ม ทำให้ภาพที่ปักออกมาดูมีมิติราวกับภาพวาด

5. การปักดินเงิน ดินทอง

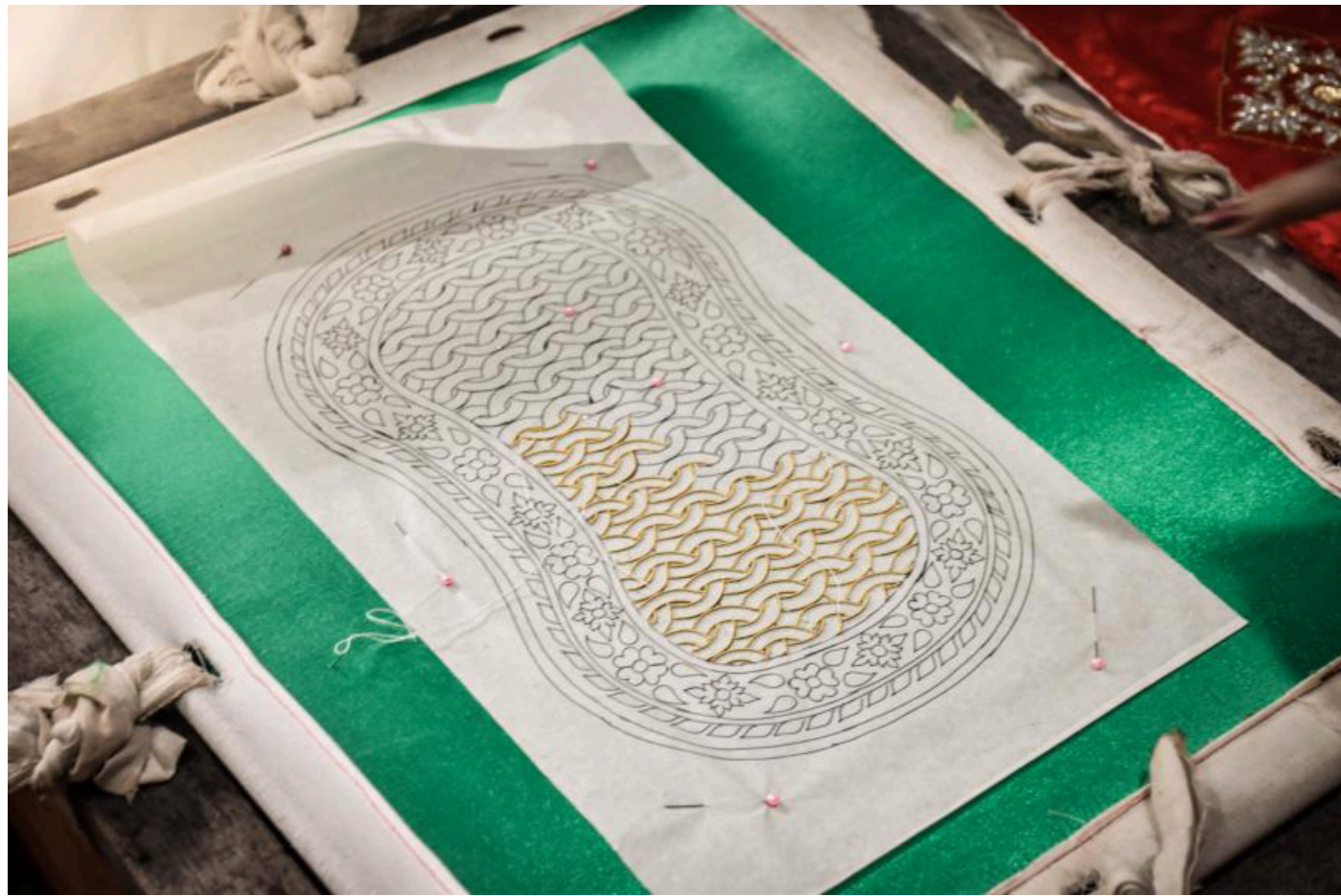
เป็นเทคนิคการปักเชิงช่างขั้นสูง ที่ต้องใช้ความสามารถและใช้เวลานานในการปัก ลวดลายที่ปักด้วยดินเงิน ดินทองจะต้องใช้ความ ประณีตมากเพื่อให้ลวดลายมีความละเอียด กลมกลืนกันตลอด ทั้งลวดลาย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ยากและต้องใช้ความอดทนในการ ทำ นิยมปักประดับร่วมกับวัสดุอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความสวยงามยิ่งขึ้น เช่น เลื่อม ลูกปัด ไข่มุก ปักแมลงทับ อัญมณีสีต่าง ๆ เป็นต้น

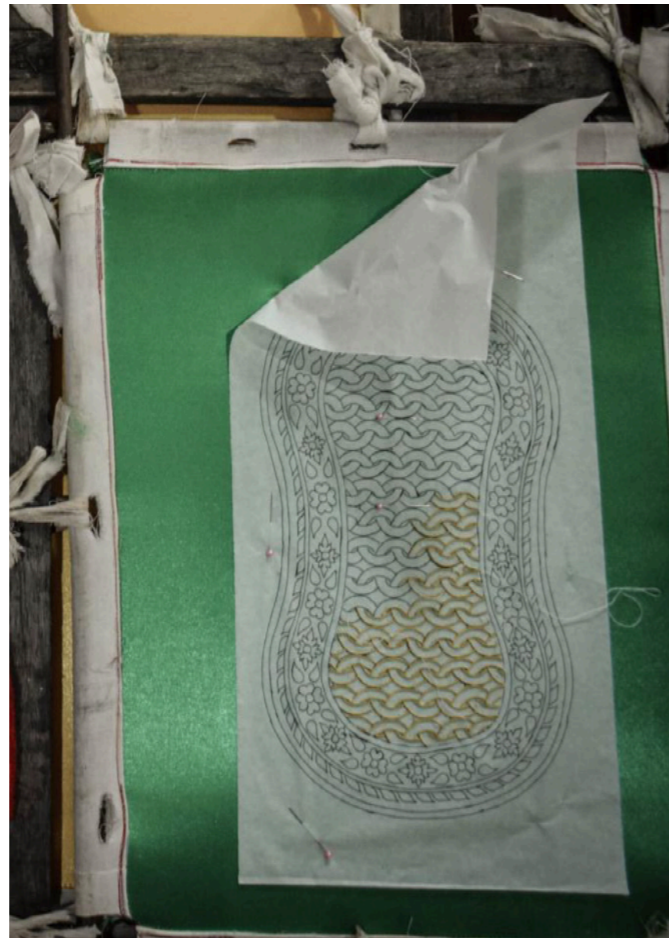
การปักสะติงกรังไหมเป็นศิลปะที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการปัก มีกรรมวิธีหลายขั้นตอน ช่างปักต้องมีความละเอียด อดทนเป็นอย่างมาก รูปแบบการปักจะต้องเน้นในการอนุรักษ์รูปแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณไว้อย่างไม่ผิดเพี้ยน โดยมีวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการปักดังนี้

- การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ประกอบไปด้วย ดิ้นช่อ ดิ้นโปร่ง เลื่อม เชือกป่าน หรือสาส์ใช้สำหรับหมุนลาย ด้าย กรรไกร เข็มเย็บผ้า (เบอร์ 7) สะติงไม้ เทียน(ทาด้วย)

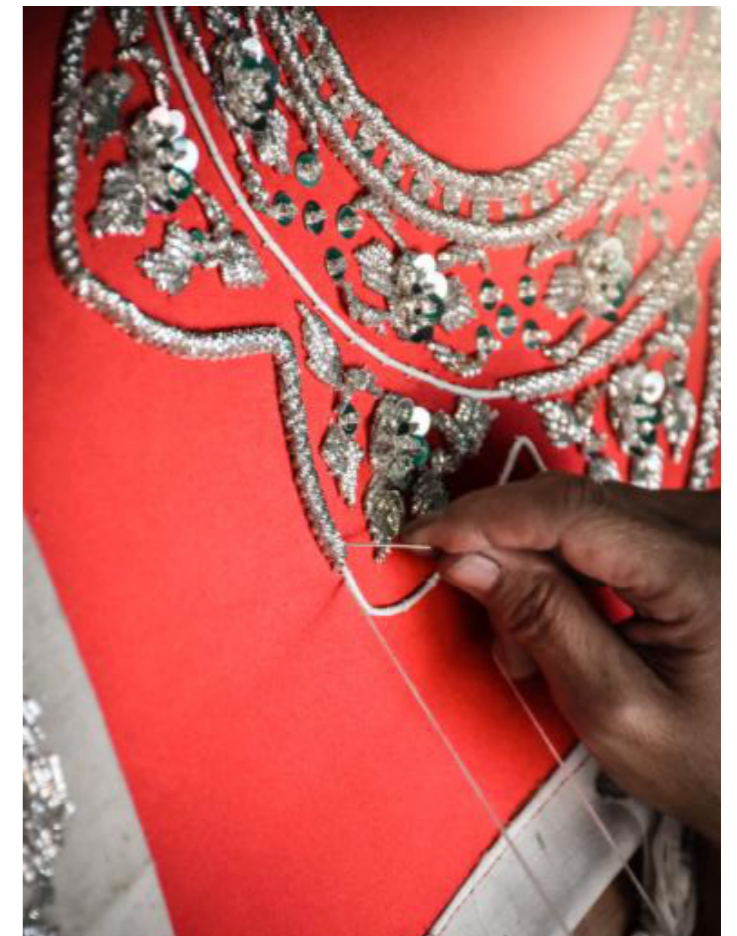

- การเลือกลวดลายที่จะปัก แล้วจึงนำผ้าไปขึงตึงบนเสตงโดยการชึง 4 มุม ให้แน่นเพื่อเตรียมการปัก โดยต้องทำให้ผ้าตึงที่สุดแล้วเย็บตรึงผ้าให้เข้ากับเสตงไปเรื่อย ๆ จนกว่าผ้าจะตึงทั้งผืน ถือเป็นเทคนิคสำคัญที่สุดที่จะทำให้งานปักออกมาสวยงามสมบูรณ์แบบ
- นำกระดาษวาดลายที่ทำการเลือกลวดลายมาแล้วมาวางลงบนผืนผ้า แล้วจึงวาดร่างแบบลวดลายโดยทาบทับลงไปบนผ้า ให้ปรากฏเป็นลวดลายที่ต้องการจะปัก
- ใช้ดินชอล์กปักลงไปในลวดลายเพื่อตัดเป็นการตัดเส้น ยึดตรึงลวดลายก่อนจะไปสู่ขั้นตอนการถนอมลายด้วยดินโปรง เมื่อเสร็จขั้นตอนนี้แล้วจึงแกะกระดาษวาดลายออก แล้วทำการทูลนลวดลายด้วยเส้นฝ้ายหรือสำลี

- ปักถนอมลวดลายด้วยดินโปรง วัสดุที่ใช้ถนอมลายขึ้นอยู่กับลวดลายที่ต้องการจะปัก โดยช่างปักจะวัดขนาดความยาวของดินโปรงให้มีขนาดความยาวพอดีกับลวดลายที่ปัก หากลวดลายไม่เสมอกันจะทำให้ลายที่ออกมานั้นไม่สวยงาม

- พลิกด้านหลังของผืนผ้าที่ปักเสร็จแล้วหากาวให้ยึดติดระหว่างดินและด้าย จากนั้นจึงนำไปประกอบกับผ้าซับในเพื่อนำไปตัดเย็บต่อไป

ครูสมคิด หลาวทอง
ครูศิลป์ของแผ่นดิน ประจำปี 2560

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา ของงานปักสติงกริ่งไหม

“ช่างปักสติงกริ่งไหม” ผู้อยู่เบื้องหลังความงดงามเครื่องแต่งกายแบบไทย ถือได้ว่าเป็นงานหัตถศิลป์ที่ทรงคุณค่า ไม่เพียงแต่ความสวย หรือลวดลายที่งดงาม แต่ยังแฝงไปด้วยเรื่องราวของผู้ทำ ที่ต้องอาศัยทักษะความชำนาญ ความละเอียดรอบคอบ ความวิริยะอุตสาหะเป็นที่ตั้งในการสร้างสรรค์ผลงานบนผืนผ้าแต่ละผืน ให้มีความวิจิตรงดงาม ในปัจจุบันจึงไม่เหลือช่างปักผู้มากฝีมือมากนัก เนื่องจากเป็นงานที่ได้เงินช้า ประกอบกับการแสดงวิธีการทำที่ยากและสลับซับซ้อน จึงไม่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเหมือนในอดีต ส่งผลให้ภูมิปัญญางานปักชุดโขนละครค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมไทย

งานปักสติงกริ่งไหม เป็นงานปักเชิงช่างชั้นสูงที่ทำชามได้ยาก แต่ในชุมชนเขื่อนนิวาสน์ ตรอกไก่แจ้ ชุมชนเก่าแก่ในย่านบางลำพู บนถนนพระสุเมรุ ยังคงเป็นสถานที่ ที่รักษารูปงานศิลปหัตถกรรมโบราณเอาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ โดย นางสมคิด หลาวทอง หรือ แม่เปี้ยก เป็นที่รู้จักในแวดวงงานนาฏศิลป์ไทยมาอย่างช้านาน นางสมคิดเปรียบเสมือนครู ที่เป็นต้นแบบความรู้ในการปักชุดโขนละครรำ เป็นบุคคลสำคัญในการผลักดันให้งานปักชุดโขนละครรำ มีชีวิตขึ้นมาในชุมชนแห่งนี้ สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับคนในครอบครัว และคนในชุมชน ให้มีกินมีใช้จนถึงทุกวันนี้ อีกทั้งยังเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมการปักสติงกริ่งไหม ในรูปแบบชุดโขนละครไทยให้คงอยู่ในสังคมไทยมาจนถึงทุกวันนี้

ครูนิริมา ธิมากุล
ครูศิลป์ของแผ่นดิน ประจำปี 2563

สรพล ธีระวงษ์

ทายาทช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี 2560

เช่นเดียวกับนายสรพล ธีระวงษ์ ที่ยังคงมุ่งมั่นสืบสานภูมิปัญญางานปักสะตึงกรังใหม่ และยังคงสร้างสรรค์งานปักเครื่องศรุกรรณ์ และพัศตราภรณ์แบบโบราณ ด้วยความสนใจให้รากเหง้าของภูมิปัญญางานปักสะตึงกรังใหม่ จึงได้ศึกษา ค้นคว้า จากครูผู้ชำนาญการ และจากผ้าโบราณผืนเก่า นำมาผนวกเข้ากับความรู้ในด้านการเขียนลวดลายไทยที่ได้ร่ำเรียนมา มาออกแบบลวดลายลงบนผืนผ้าและทำการปัก ตัก เย็บ ด้วยเทคนิคการปักสะตึงกรังใหม่แบบโบราณ การปักหนุน ปักเดินเส้น ปักทึบ ปักซอย และการปักดินเงิน ดินทอง จนสามารถสร้างสรรค์เป็น พัสตราภรณ์โบราณที่มีความสวยงามตามแบบฉบับโบราณได้อย่างสมบูรณ์

ผลงานปักซอยแบบไทย ก็เป็นอีกหนึ่งเทคนิคในงานปักสะตึงกรังใหม่แบบโบราณ ที่มีวิธีการทำที่ยากและสลับซับซ้อน ต้องใช้การฝึกฝนและระยะเวลาที่ยาวนาน ที่ยังคงมีนางนิมา ธิมากุล หนึ่งในผู้อนุรักษ์งานแขนงนี้ด้วยใจรัก และถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะความชำนาญผ่านลวดลายบนผืนผ้าที่มีความงดงาม มีมิติด้วยเส้นไหมน้อยที่บรรจงปัก ด้วยเทคนิคการปักแบบไล่สีเส้นไหม ให้ผลงานออกมาดูมีมิติเสมือนจริงราวกับภาพวาดหรือภาพถ่าย และยังคงสร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่อง เพียงเพื่อต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญางานปักสะตึงกรังใหม่ให้คงอยู่ได้ต่อไปในแผ่นดินไทย

การถ่ายทอดส่งต่อภูมิปัญญาเพื่ออนุรักษ์สืบสาน และพัฒนาสร้างสรรค์ต่อยอดงานปักสะตึงกรังใหม่

ถึงแม้ในปัจจุบันยังคงมีโรงเรียนช่างฝีมือในวังหญิงที่ยังคงเปิดสอนวิชาการปักสะตึงให้กับผู้ที่มีความสนใจอยากเรียนรู้เทคนิคและวิธีการปักสะตึงกรังใหม่ แต่น้อยคนนักที่จะสามารถฝึกฝน เรียนรู้จนสำเร็จ โดยเฉพาะเยาวชน คนรุ่นใหม่ ที่จะเล่ายความสำคัญของคุณค่าทางมรดกภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาจนทำให้งานปักสะตึงกรังใหม่ได้กลายเป็นงานที่หาชมได้ยากและแทบจะไม่มีเหลือผู้สืบทอด เนื่องจากเป็นงานที่ต้องฝึกฝนทักษะฝีมือ ให้เกิดความชำนาญ ประกอบกับต้องใช้ความอดทน จึงจะสามารถทำงานได้แล้วเสร็จ ผลงานทุกชิ้นต้องใช้ระยะเวลามาก จึงเป็นสาเหตุให้งานปักสะตึงกรังใหม่ใกล้จะสูญหายไปจากสังคมไทยในเวลาไม่ช้า

“การได้ทำงานปักชุดโขนเป็นความภาคภูมิใจของแม่ ผลงานทุกชิ้นตั้งใจปักด้วยความละเอียด อาศัยทักษะฝีมือ ประสบการณ์ที่สั่งสมมานาน ถ้าไม่มีความรัก ความอดทน จะไม่สามารถทำได้ อยากให้คนรุ่นใหม่ช่วยกันอนุรักษ์ พี่นฟู แม่ไม่ได้คิดว่าเป็นวิชาของตัวเองแต่เป็นของชาติ ตายไปเราก็เอาวิชาความรู้อันนี้ไปไม่ได้ แต่เราถ่ายทอดให้คนอื่นได้และหวังให้งานแขนงนี้จะต้องมีคนสืบทอดไปชั่วลูกชั่วหลาน”

ครูสมคิด หลาวทอง ครูศิลป์ของแผ่นดิน ปี พ.ศ.2560

“งานปักไหมน้อย เป็นงานที่ต้องใช้จิตวิญญาณในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นอย่างมาก หากไม่มีใจรักจะไม่สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้สำเร็จ เราอุทิศตนเพื่อรักษางานศิลป์ของแผ่นดินเอาไว้ และตั้งใจส่งต่อเป็นผ้าผืนงามฝากเอาไว้ให้เป็นมรดกของแผ่นดินต่อไปชั่วลูก ชั่วหลาน”

ครูนิมา ธิมากุล ครูศิลป์ของแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2563

“การรักษางานโบราณเอาไว้ให้คงอยู่คู่แผ่นดิน เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน บรรพบุรุษสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามมาเพื่อส่งต่อให้ลูกหลานต่อยอดภูมิปัญญาเอาไว้ เราจึงมีหน้าที่ธำรงรักษาไว้ และสานต่อให้งานโบราณเหล่านี้คงอยู่ได้ในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปได้ต่อไปในอนาคต”

นายสรพล ธีระวงษ์ ทายาทช่างศิลปหัตถกรรม ปี พ.ศ. 2560

ครูสมคิด หลาวทอง
ครูศิลป์ของแผ่นดิน
ประจำปี 2560

“มุ่งมั่น อนุรักษ์ ฟื้นฟู และ สืบสาน
งานปักตามแบบอย่างโบราณ
ซึ่งมีคุณค่า ถ่ายทอดส่งต่อ
และหวังให้งานแขนงนี้คงอยู่
ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน”

สรพล ธีระวงษ์
ทายาทช่างศิลป์หัตถกรรม
ประจำปี 2560

ครูนิริมา ธินากุล
ครูศิลป์ของแผ่นดิน ประจำปี 2563

**ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ
ระหว่างประเทศ**
(องค์การมหาชน)

